

PERSONE REG PVL 101

STUDIE-EENHEID 1

Inleiding tot module: bevat geen selftoets vrae – sien studiegids vir algemene begrippe en tegniese terme.

STUDIE-EENHEID 2 INLEIDING TOT PERSONE REG P 14

SELFTOETSVRAE

1. Gee 'n definisie van die persone reg.

In die persone reg word die regsobjek bestudeer; dit bepaal

- Watter enteite regsobjekte is
- Hoe 'n regsobjek ontstaan en tot 'n einde kom
- Tussen watter klasse regsobjekte onderskei word
- Wat die juridiese status van die onderrekeie regsobjekte is

2. Wat verstaan u onder die begrip “natuurlike persoon” ?

Dit is alle mense - ongeag ouderdom, geslag, geestestoestand, intellektuele vermoë word as regsobjekte erken. Dit beteken dat elke mens regte, verpligting en bevoegdhede het alhoewel dit kan verskil afhangende van die persoon se geestlike toestand en ouderdom.

3. Wat verstaan u onder die begrip “regspersoon”

Die regsorde vereis dat regspersoonlikheid ook aan seker enteite of verenigings van natuurlike persone gegee word. Dit objektiewe reg erken dat onder bepaalde omstandighede 'n vereniging van persone as 'n regsobjek erken word met regte, verpligtinge en bevoegdhede. Hierdie regsobjek staan bekend as 'n regspersoon.

4. Noem die enteite wat in ons reg as regspersoon erken word.

- Verenigings of instansies wat ingevolge 'n algemeen magtigende wet geïnkorporeer is bv. Banke, maatskappye en koöperasies
- Verenigings of instansies wat spesifiek in afsonderlike wetgewing as regspersoon geskep is en erken word, bv. universiteite en semi-staatsinstansies
- Verenigings wat voldoen aan die vereistes van die gemene reg nl. Dit moet voortdurende bestaan het al wissel die lede, dit moet eiendom besit of kan besit en dit moet nie wins beoog nie.

STUDIE-EENHEID 4

SELFTOETSVRAE

1. Bespreek die juridiese vereistes vir die ontstaan van regsobjektiwiteit.

Die begin van regsobjektiwiteit ontstaan by geboorte. Voor geboorte is die fetus nie 'n regsobjek nie maar deel van die moeder se ingewande

Die juridiese vereistes vir ontstaan van regsobjektiwiteit is die volgende

- Die geboorte van die kind moet heeltemal voltooi wees en daar moet algehele skeiding van die kind van die liggaam van die moeder wees. Dit vereis nie dat die naelstring gesny moet wees nie.
- Die kind moet na die skeiding leef, al is dit vir 'n kort rukkie. Alhoewel nog nooit gesaghebbend in ons reg gespreek is oor hoe lewe gedefiniër word nie, word algemeen aanvaar dat die kind moes asemhaal. Die asemhalingstoets is nie al toets wat aanvaar word nie, indien mediese getuienis kan bewys dat die kind geleef het behoort dit vir die hof aanneemlik te wees.

2. Bespreek die bepalinge van die Wet op Registrasie van Geboortes en Sterftes 51 van 1992 wat handel oor die registrasie van geboortes.

Die wet bepaal dat die registrasie van geboorte van 'n kind wat lewendig gebore is binne 30 dae na geboorte deur sy ouers, afgevaardigde deur die ouers versoek / verantwoordelike persoon in wie se sorg die kind is aangemeld word by die Direkteur-generaal van Binnelandse Sake.

Aangifte van geboorte van binne-egtelike kind kan onder die vader se van , moeder se van of 'n samevoeging van albei gedoen word as 'n dubbeldoorvan.

Aangifte van geboorte van 'n buite-egtelike kind word normaalweg onder die moeder se van gedoen. Indien 'n versoek van die vader en moeder ontvang word om registrasie op die vader se van te doen kan dit toegelaat word. Die vader moet dan in teenwoordigheid van 'n gemagtigde beampte skriftelik erken dat hy die vader van die kind is en sy besonderhede verskaf. Indien 'n vader vaderskap erken en sy besonderhede wil aangee na die geboorte van 'n buite-egtelike kind wat reeds geregistreer is, kan dit met die toestemming van die moeder gedoen word. Sou die moeder weier kan die vader die hoë hof nader vir 'n verklarende bevel wat afsien van die moeder se toestemming. Artikel 25 van die wet bepaal dat die verandering van die van , van 'n buite-egtelike kind wat aanvanklik onder die vader se van geregistreer is, slegs toegelaat sal word indien die vader skriftelik daartoe toestem, tensy die hof vrystelling daarvan verleen. Die Wysigingswet op Geboorte en Sterftes 1 van 2002 bepaal dat die vader se skriftelike toestemming nie nodig is indien die moeder uitsluitlike voogdy van die kind het nie.

STUDIE-EENHEID 5 P 24

SELFTOETSVRAE

1. Sien scenario SE 5 p 32

Uit die scenario ontstaan die vraag of X wat op 10 Oktober 1994, na die dood van A gebore is kan erf, terwyl die testament bepaal dat “kinders wat by datum van my dood in die lewe is” erf. A is op 10 September 1994 oorlede. X was dus tydens sy oupa se dood ongebore. Die vraag is nou of ‘n nasciturus (ongebore kind) erfreg het.

Om die vraag te beantwoord moet eers gekyk word na die begin van regsobjektiwiteit. Volgens Cronje en Heaton p 9 begin ‘n mens se regsobjektiwiteit by geboorte. Die juridiese vereistes vir die ontstaan van die mens se regsobjektiwiteit is dat die geboorte voltooi moet wees en dat die kind na die skeiding leef, al is dit vir ‘n kort tydjie. Volgens hierdie vereistes kwalifiseer ‘n nasciturus (fetus) nie om te erf nie.

Cronje en Heaton p 12 noem dat die Romeinse Reg egter sedert die vroegste tye in ag neem dat as sake normal verloop die nasciturus ‘n regsobjek sal word en dat omstandighede mag ontstaan voor sy geboorte wat tot sy voordeel sou wees, sou hy reeds gebore wees. Sou so ‘n situasie ontstaan beskerm die reg sy potensiële belange deur gebruik te maak van die fiksie dat die ongebore vrug by verwekking gebore was wanneer sy belange op die spel kom. Hierdie toedrag staan bekend as die nasciturus-fiksie.

In die gegewe scenario is X nog nie gebore op datum van afsterwe van A nie en dus nie ‘n regsobjek nie wat geregtig is op voordele, verpligtinge en verantwoordelikhede nie. Die feit dat X nog nie ‘n regsobjek is nie, sluit hom egter nie uit van die testate erfreg sou daar gekyk word na die beslissing van De Villiers R (956) in die saak EX PARTE BOEDEL STEENKAMP 1962 3 SA 956 (O) nie. In hierdie saak het die testateur sy boedel in gelyke dele aan sy dogter en kinders van die eerste geslag wat by datum van sy dood in lewe was bemaak. Die testateur se dogter was egter swanger met ‘n derde kind en die eksekuteur het ‘n aansoek voor die hof gebring om te bepaal of net die kinders wat reeds gebore is erf en of die ongebore kind ook mag erf. Die hof het beslis dat die ongebore kind mag erf op grond van die nasciturus-fiksie. Regter De Villiers het beslis dat die woorde “wat by datum van dood in die lewe is” kinders wat na die testateur se dood verwek en gebore is uitsluit, maar nie kinders wat voor sy dood verwek maar na sy dood gebore is uitsluit nie. Hierdie uitspraak dui aan dat die hof onwillig is om tot die nadeel van die nasciturus op te tree.

In hierdie saak het die hof uitvoering gegee aan wat hy glo die bedoeling van die testateur in sy testament was. Dit is egter belangrik dat uitvoering gegee word aan wat die bedoeling van die testateur was. Hierin speel die bewoording van die testament ‘n belangrike rol. Sou A bepaal dat sy boedel moet verdeel tussen B en Y sou X nie geerf het nie. Die testament bepaal egter dat B en haar kinders – dit spesifiseer nie gebore of ongebore – moet erf. Die kinders word nie spesifiseer nie maar as deel van ‘n klas (B se

kinders) aangedui. In hierdie situasie word gepraat van testate erfreg waar die testateur 'n geldige testament nagelaat het. Sou die testateur intestaat sterf (sonder dat 'n geldige testament bestaan) sou X nie erf nie. Volgens die reëls van die intestate erfreg kan 'n persoon net erf by die oopvan van 'n boedel (delatio) wanneer hy leef. Delatio vind oor die algemeen plaas op die oomblik van afsterwe van die erflater. Die nasciturus-fiksie word egter ook hier gebruik om die belang van die ongebore kin te beskerm. In hierdie geval kan die verdeling van die boedel uitgestel word tot na die geboorte van die nasciturus. Word die nasciturus lewendig gebore sal hy erf, sou hy nie lewe nie verval sy erfreg en verkry hy geen regte nie.

Uit bogenoemde is dit duidelik dat die reg voorsiening maak vir die beskerming van die belange van die nasciturus en sal X in die feitestel kwalifiseer om te erf.

In die feitestel wat gegee is, is die omstandighede dieselfde as in die saak soos hierbo bespreek en word geglo da X ingesluit is by die bedoeling van die testateur dat sy dogter se kinders moet erf.

2. Scenario SE 5 p 33

Die vraag wat ter sprake kom is of 'n ongebore kind 'n aksie vir onderhoud kan instel na dat sy vader se dood onregmatig en met skuld veroorsaak is.

In die saak *Chisholm v East Rand Proprierty Mines LTD* 1909 TH 297 is oor die vraag gehandel of 'n fetus aksiegronde vir 'n eis vir skadevergoeding het onafhanklik van die van sy moeder nadat sy vader deur die nalatige optrede van 'n medewerker gedood is. Die hof het beslis dat hy wel 'n onafhanklike grond het vir 'n aksie om skadevergoeding.

Volgens Cronje en Heaton (17) word ook gemeld dat 'n ongebore kind, na geboorte 'n aksie om skadevergoeding vir verlies aan onderhoud kan instel teen die persoon wat sy vader se dood veroorsaak het.

Die gesin sal dus in a 'n aksie om skadevergoeding vir die fetus kan insluit.

Scenario 3 SE 5 p 33

Die vraag wat gestel word is of dit moontlik is om die liggaamlike integriteit van 'n nasciturus beskerm kan word, dus of die belange van 'n ongebore kind beskerm moet word. Liggaamlike integriteit verwys na die fisiese en psigiese welstand van 'n persoon en en word dus geag persoonlikheidsreg te wees.

Bogenoemde persoonlikheidsreg impliseer dat 'n persoon 'n regsobjek moet wees. Die vraag is egter nou of 'n fetus 'n regsobjek is en kan aanspraak maak op dieselfde persoonlikheidsreg. Cronje en Heaton (12) noem dat 'n fetus nie 'n regsobjek is nie aangesien regsobjektiwiteit eers by geboorte ontstaan. Genoemde skrywers gaan egter verder deur te verwys na die Romeinse Reg wat van die vroegste tyd in ag geneem het dat indien sake normal verloop die die fetus 'n regsobjek sal word en dat daar reeds voor geboorte situasies sal ontstaan wat tot voordeel van die ongeboore kind sal wees. Indien so 'n situasie ontstaan bekerm die reg die die potensiële belange deur gebruik te maak van die fiksie dat die fetus reeds by verwekking gebore was wanneer sy belange op die spel kom. Hierdie belange sluit in die reg op liggaamlike integriteit . Vir die nasciturus funksie om in werking te kom moet die vrug reeds verwek wees op die stadium wat hy die voordeel sou kry en moet die kind lewend gebore word.

In die voorafgaande paragraaf is verwys na die reg op liggaamlike integriteit wat geag word 'n persoonlikheidsreg te wees waarop die nasciturus ook aanspraak maak. Gestel die die nasciturus word voor geboorte beseer as gevolg van die skuldige optrede van 'n derde party en die kind word later met liggaamsgebreke gebore sal die besering aanleiding gee tot aksie vir 'n eis om skadevergoeding en genoegdoening.

In die saak in Pinchin v Santam Insurance Co Ltd het die vraag ter sprake gekom of 'n persoon 'n aksie het vir beserings wat hom aangedoen was as fetus terwyl hy in sy moeder se liggaam was. In hierdie saak het die eiser 'na aksie vir skadevergoeding ingestel nadat hy in 'n motorongeluk betrokke was voor geboorte. Nalatigheid is deur die derde party wat die motor bestuur het wat in sy moeder sin vasgery het erken. In sy uitspraak het Hiemstra J beslis dat 'n kind wel 'n aksie vir voorgeboortelike beserings het. In die betrokke saak kon egter nie bewys word dat die beserings deur die ongeluk veroorsaak is nie. In sy beslissing het die hof gebruik gemaak van die nasciturus-fiksie wat bepaal dat die belange van die nasciturus beskerm word wanneer dit tot sy voordeel sal wees. Alhoewel die nasciturus-fiksie in die Roemeinse Reg beperk was tot erfreg bevind Hiemstra J dat daar geen rede is waarom dit slegs beperk hoef te wees tot erfreg nie maar is van mening dat dit ook toegepas behoort te word waar persoonlikheidsregte van die nasciturus ter sprake is.

Sommige skrywers is van mening dat dit onnodig is om in hierdie omstandighede van die nasciturus –fiksie gebruik te maak. Die nasciturus-fiksie is hier toegepas op 'n geval waarvoor dit nooit in die gemenerereg gebruik of bedoel is nie. Boberg aan die ander kant redeneer oortuigend dat die nasciturus-fiksie wel toegepas kan word vir voorgeboortelike beserings. Hy wys daarop dat die kind nie eers by geboorte skade gely het nie, maar reeds tydens swangerskap en toe nog nie 'n persoon was nie en daarom moet die nasciturus fiksie gebruik word om 'n aksie vir voorgeboortelike beserings te verleen.

Scenario 4 SE 5 p 33

Twee aspekte kom ter sprake wanneer die vrou se omstandighede oorweeg word vir aborsie. Dit is naamlik die tydperk van swangerskap waarin sy is en haar ekonomiese

omstandighede. Volgens die Wet op Keuse oor die Beëindiging van Swangerskap 92 van 1996 kan 'n vrou haar swangerskap beëindig gedurende die eerste 12 weke van swangerskap. Die aborsie kan deur 'n geneesheer of 'n vroedvrou gedoen word. In die Feitestel kan die vrou op grond van haar ekonomiese omstandighede die swangerskap ook beëindig gedurende die tydperk 13 tot 20 weke van swangerskap. Slegs die oorwoë toestemming van die vrou is nodig. Indien die vrou minderjarig is moet die geneesheer haar adviseer om haar ouers of voogde te raadpleeg maar indien sy weier om hulle te raadpleeg mag die aborsie nie geweier word nie.

STUDIE-EENHEID 6 P 36

SELFTOETSVRAE

Vraag 1

Enige belanghebbende persoon - bv 'n skuldeiser van die verdwene persoon, erfgename van die verdwene persoon mag by die hof aansoek doen om 'n vermoede van dood uit te spreek ten opsigte van die verdwene persoon. Die applikant moet alle relevante feite en gebeure onder die hof se aandag bring by aansoek.

Nadat hof die aansoek van die applicant aangehoor het, bepaal die hof 'n keurdaag waarop die finale bevel gemaak word. Die applicant word dan beveel om die bevel in die tussentyd op sekere belanghebbendes soos deur die hof bepaal te bestel. Die bevel moet ook in die staatskoerant en die plaaslike media waar die verdwene persoon woonagtig was gepubliseer word

Hierdie procedure stel belanghebbendes in staat om beswaar te maak teen die verlenging van die bevel of om ander feite wat die vermoede van dood sal weersê onder die hof se aandag te bring.

Addisionele inligting: faktore wat hof in ag neem by uitreiking van bevel.

Faktore wat deur die hof in ag geneem word by uitreiking van 'n vermoede van dood bevel by die gemeenregtelike procedure is die volgende:

- # tydperk van afwesigheid - geen spesifieke tydperk word voorgeskryf deur ons reg
- # beroep van die persoon en mate van gevaar daaraan verbonde
- # ouderdom
- # gesondheid
- # neigings tot selfmoord

Vraag 2 (a)

Aangesien die aansoek suksesvol was word met die boedel gehandel asof hy dood is. Die hof kan egter beveel dat die boedel verdeel word maar dat die erfgename sekuriteit moet

stel vir die waarde van die erflating wat hulle ontvang. Sou die persoon nie oorlede wees nie, is die erfgename verplig om dat dit wat hulle ontvang het terug te gee aan die persoon.

Vraag 2 (b)

Artikel 2 van die wet reël die posisie waar 'n geregtelike doodsondersoek gedoen is en 'n bevinding in gevolg artikel 18 van die Wet op Geregtelike Doodsondersoeke 58 van 1959 gemaak word. In hierdie geval word die huwelik van die betrokke persoon outomaties ontbind te wees vanaf die datum wat die hof bepaal die verdwene persoon oorlede is .

Mev X sal dus instaat wees om met Z te trou.

Vraag 3.

Die kwessie ten opsigte van die huwelik van 'n verdwene persoon word gereël deur die Wet op Ontbinding van Huwelike by Vermoede van Dood 23 van 1979. Artikel 1 van die Wet bepaal dat die plaaslike afdeling van die Hooggeregshof wat 'n bevel uitvaardig dat die dood van 'n getroude persoon vermoed word, ook by die uitvaardiging van daardie bevel op aansoek van die gade 'n bevel uitvaardig dat die betrokke huwelik van daardie persoon geag ontbind te wees deur die dood vanaf 'n datum wat deur die hof bepaal.

Dit impliseer dat die hof by 'n gemeneeregterlike vermoede van dood bevel nie uit eie beweging die huwelik van die verdwene persoon te ontbind nie, maar slegs op aansoek van die gade. Hierdie aansoek kan tesame met die vermoede van dood bevel hanteer word of op enige tydstip daarna.

Die gevolg van die bevel is dat die huwelik vir alle doeleindes geag word deur die dood ontbind te wees, met ander woorde die persoonlike en materiële gevolge van die ontbinding van die huwelik is dieselfde as waar een van die gades sterf.

Vraag 4.

Indien die hof nie bereid is om 'n vermoede van dood bevel uit te reik nie kan die hof nogtans beveel dat die vermiste persoon se boedel beredder kan word maar dat die erfgename verplig is om sekuriteit te stel vir die teruggawe van voordeel sou die vermiste persoon terugkeer. Indien die hof ni 'n vermoede van dood bevel wil uitreik nie kan die hof ook 'n curator bonis aanstel om die belange van die vermiste persoon te behartig.

Vraag 5.

Artikel 5 (2) van die Wet op Geregte Doodsondersoek 58 van 1959 bepaal dat indien 'n landdros van mening is dat 'n persoon aan onnatuurlike oorsake oorlede is, die landdros die nodige stappe sal doen om te verseker dat 'n geregte doodsondersoek na die omstandighede en oorsake waaronder die persoon oorlede is gedoen sal word. Indien die lyk van die persoon nie gevind kan word nie of vernietig is, en die getuine bo redelike twyfel bewys dat die persoon oorlede is moet die regterlike beampte sy bevindinge aanteken ten opsigte van

- die identiteit van die oorledene
- die oorsaak of waarskynlike oorsaak van dood
- die datum van die sterfgeval
- of die dood veroorsaak is deur die handeling of versuim wat prim facie 'n misdryf aan die kant van iemand insluit

Twee belangrike aspekte van die wet verdien uitgelig te word.

- Eerstens dat die staat inisiatief neem omdat 'n onnatuurlike dood vermoed word en dat 'n privaat persoon nie hoef aansoek te doen om 'n vermoede van dood bevel nie. Dit verhoed egter nie 'n privaat persoon om aansoek te doen om 'n bevel nie
- Tweedens moet die regterlike beampte bo redelike twyfel seker wees dat die betrokke persoon oorlede is voordat hy kan aanteken dat die persoon vermoedelik dood is.

Die Lugvaarwet 74 van 1962 is tweede alternatiewe prosedure tot die van die gemene reg. Artikel 12 bepaal dat indien 'n vliegtuigongeluk in of bo die Republiek of die Suid-Afrikaanse territoriale waters plaasvind of 'n Suid-Afrikaanse vliegtuig op enige plek in die wêreld betrokke is, die minister van vervoer 'n ongelukondersoekraad kan instel. Indien daar lewensverlies was die ongeluk ondersoek kan word deur 'n regterlike beampte of 'n span waarvan 'n regterlike beampte lid is, kan die ondersoek gekombineer word met 'n ondersoek ingevolge Die Wet op Geregte Doodsonderoek 58 van 1959. Dieselfde procedure soos bo beskryf sal dan gevolg word. Ook hierdie wet skakel nie gemeenregtelike procedure uit nie en belanghebbendes kan steeds aansoek doen om 'n vermoede van dood bevel.

Vraag 6

Wanneer 'n vermoede van dood bevel uitgereik is kan met die nalatenskap van die verdwene persoon gehandel word asof hy dood is. Die boedel kan beredder word en die persoon se gade kan aansoek doen om die ontbinding van die huwelik. Aangesien 'n vermoede van dood bevel nie beteken dat 'n persoon oorlede is nie maar slegs dat 'n weerlegbare vermoede bestaan dat die persoon oorlede is vereis die hof gewoonlik dat wanneer 'n persoon se erflating verdeel word, die begunstigdes sekuriteit moet stel vir die waarde van erflating wat hulle ontvang.

Die verdwene persoon se huwelik kan ook op aansoek van sy gade ontbind word ingevolge die Wet op Ontbinding van Huwelike by Vermoede van Dood 23 van 1979. Die huwelik word dan geag ontbind te wees op datum soos deur die hof bepaal die persoon oorlede te wees.

Vraag 7

Wanneer vermoede van dood ingevolge Artikel 18 van Die Wet op Geregtelike Doodsondersoeke 58 van 1959 gedoen word, word die persoon se huwelik outomaties geag ontbind te wees vanaf die datum waarop die hof aandui die persoon oorlede is. Die gade hoef dan nie apart aansoek te doen vir ontbinding van die huwelik nie

Vraag 8

Die Wet op Registrasie van Geboortes en Sterftes 51 van 1992

STUDIE-EENHEID 8 STATUSBEPALENDE FAKTORE - BEGRIPSOMSKRYWING P 46

SELFTOESTVRAE

1. Wat verstaan u onder die begrip “status”

Die woord “status” is afgelei van die Latynse woord “stare” wat staan beteken. Dit gaan hier oor waar ‘n persoon in die reg “staan” en hierdie ‘staanplek” word bepaal deur ‘n sekere hoedanighede wat ‘n persoon het of die toestand waarin sy verkeer waaraan die reg gevolg heg.

D. H. van Wyk omskryf status soos volg “ ‘n duursame factor (toestand) wat ‘n bepaalde uitwerking op die regs-, handelings, en verskyningsbevoegdheid van die natuurlike persoon het”.

3. Wat verstaan u onder die begrip “ regsbevoegdheid” ?

Regsbevoegdheid is die bevoegdheid om regte, verpligtinge, en bevoegdhede te kan hê. Alle mense het hierdie bevoegdheid afgesien van hulle persoonlike hoedanighede. Dit sluit in kinders, ‘n kranksinnige, insolvente persoon ens.

Dit is wel nodig om te onderskei tussen die bevoegdheid om regte en verpligtinge te kan hê en die bepaalde regte en verpligting wat ‘n persoon op ‘n gegewe tydstip het. So is

daar geen verskil in die status van 'n persoon met 'n groot boedel en persoon met 'n klein boedel nie. Die verskil in status sal eers ontstaan wanneer die een sekere regte nie mag hê wat die ander wel mag hê. Bv. 'n persoon wat onder administrasie is moet eers gerehabiliteer word wat beteken dat hy vir 'n sekere tydperk nie krediet mag aangaan nie.

3. Wat verstaan u onder die begrip “handelingsbevoegdheid”?

Dit is die bevoegdheid van 'n persoon om self aan regsverkeer te kan deelneem, m.a.w om self regshandelinge te kan verrig. 'n Regshandeling is menslike handeling waaraan die reg ten minste sommige van die gevolge heg wat die handelende partye of partye gewil het. Die aangaan van regshandelinge kan baie implikasies vir die betrokke partye inhou daarom moet 'n persoon 'n sekere vlak van geestesontwikkeling en geestesvermoëns voordat hy handelingsbevoegd kan wees. So kan 'n sewejarige kind of kranksinnige nie handelingsbevoegd wees nie.

4. Verduidelik wat u onder die begrip “verskyningsbevoegdheid” verstaan

Dit is die bevoegdheid om as 'n party in 'n hofsaak op te tree. 'n Nou verband bestaan gewoonlik tussen 'n persoon se verskyningsbevoegdheid en handelingsbevoegdheid.

STUDIE-EENHEID 9 DOMISILIE P 48

Hier het ek die studie-doelwitte opgesom aangesien al die selftoets vrae redelik maklik daaruit geantwoord kan word.

1. Verduidelik wat domisilie beteken

Domisilie is die plek waar 'n persoon met betrekking tot die uitoefening van sy regte en nakoming van sy verpligtinge, regtens geag permanent aanwesig te wees, selfs by feitlike afwesigheid. Dit behels dat dit die vaste woonplek van 'n persoon moet wees en dat die persoon die bedoeling moet hê om hom vir 'n onbepaalde tyd daar te vestig

In teenstelling met die regstelsels van die meeste vastelande waar 'n persoon se status bepaal word deur die reg van die land waarvan die persoon 'n burger is word 'n persoon se status in die RSA reg bepaal deur die reg van die plek (land) waar 'n persoon gedomisilieer is.

2. Wat is die belang van domisilie

Domisilie speel veral op die gebied van die privaatereg 'n groot rol. Hier volg verskeie terreine waar dit voorkom.

- Die vraag of 'n kind binne-/buitegtelik is word bepaal volgens die *lex loci domicilii* van die vader tydens die geboorte van die kind.

- Die vraag of 'n buite-egtelike kind gewettig word deur die daaropvolgende huwelik van haar ouers word bepaal volgens die *lex loci domicilii* van haar vader tydens die huweliksluting.
- Die *lex loci domicilii* bepaal of 'n persoon bevoeg is om 'n kontrak te sluit.
- Die *lex loci domicilii* is van belang op die erfreg. So bepaal die intestate erfreg van die land waar die erflater domisilieer hoe haar roerende goed moet vererf ingeval sy intestaat sterf. Dit is ook die *lex loci domicilii* van 'n testateur wat bepaal of hy handelingsbevoeg is om testamentêr oor haar roerende goed te beskik.
- Domisilie is ook van belang by die vraag na volgens watter regstelsel 'n testament uitgelê word. Indien 'n testateur nie aandui volgens watter regstelsel sy testament uitgele moet word nie geld die regstelsel van die land waar hy domisilieer tydens verlyding van die testament.
- Die *lex loci domicilii* van 'n man tydens huweliksluting bepaal die vermoënsregtelike gevolge van die huwelik.

Domisilie speel ook op die terrain van die formele reg 'n rol:

- Dit bepaal die jurisdiksie van 'n provinsiale of plaaslike afdeling van die hof.
- Dit is ook van belang by die bepaling van die internasionale jurisdiksie van 'n buitlandse hof ten einde 'n uitspraak van so 'n hof te erken en af te dwing.
- Statusaangeleenthede kan slegs behandel word deur die hof wat jurisdiksie het in die gebied waarin die 'n persoon ter sprake is domisilieer.

3. Soorte Domisilie en betekenis van elk

Domisilie van oorsprong (*domicilium originis*)

Dit is die domisilie wat die reg aan elke persoon toeken by geboorte. Hierdie domisilie het in die verlede veral 'n rol gespeel sy domisilie van keuse prysgegee het en nog nie 'n nuwe domisilie van keuse verkry het nie, dan het sy domisilie van oorsprong herleef. Hierdie toedrag van sake is verander deur die Wet op Domisilie 3 van 1992 wat bepaal dat geen persoon sy domisilie sal verloor voordat hy deur keuse of deur regswerking 'n ander domisilie verkry het nie.

Domisilie van keuse

Dit is die domisilie wat 'n handelsbevoegde persoon deur sy optrede en wilsbesluit vir himself kies. Artikel 1(1) van die Wet op Domisilie bepaal dat elke persoon wat 18 jaar of ouer is asook elke persoon onder die ouderdom van 18 jaar wat regtens status van 'n meerderjarige het 'n domisilie van keuse kan verkry.

Twee Vereistes word gestel vir 'n domisilie van keuse:

- Die persoon moet hom daadwerklik op die plek vestig (*factum*-vereiste)

- Die persoon moet die bedoeling hê om homself permanent op daardie plek te vestig (*animus*-vereiste)

Domisilie deur regswerking

In beginsel is alle handelingsbevoegde persone bevoeg om 'n domisilie van keuse te vestig. Kinders onder die ouderdom van 18 jaar en geestesongesteldes is egter onbevoeg om 'n domisilie van keuse te vestig.

- **Domisilie van 'n kind:** Elke kind kry by geboorte 'n domisilie deur regswerking. Hierdie domisilie word bepaal deur artikel 2 (1) van die Wet op domisilie. Dit bepaal dat 'n persoon wat nie ingevolge artikel 1 van die Wet 'n domisilie van keuse kan verkry nie, se domisilie die plek is waaraan hy die nouste verbonde is. Artikel 2(2) bepaal dan dat as kinders hulle tuiste by hulle ouers of een van hulle ouers het, daar vermoed word dat die betrokke ouerhuis die kind se domisilie sa wees.
- **Domisilie van 'n geestesongestelde:** Die houe het vroeër die mening gehuldig dat geestesongesteldes die domisilie behou wat hulle gehad het voordat hulle geestesongesteld geraak het. Dit word huidiglik bepaal soos in die voorafgaande paragraaf.

4. Verduidelik watter domisilie persone verkry wat nie vry is om te kies waar hulle wil woon nie.

- **Domisilie van soldate en staatsamptenare:** Vroeër was die mening gehuldig dat soldate, matrose en staatsamptenare nie 'n domisilie kon vestig waar hulle gestasioneer was nie. Aangesien hulle nie 'n keuse kon uitoefen oor waar hulle gestasioneer was nie en het hulle nie aan die *animus* vereiste vodoen nie. In 1945 verklaar appélregter Schreiner in *Baker v Baker* dat sodanige persoon wel 'n domisilie van keuse kan vestig indien hy 'n "final and deliberate intention" gehad het omsy vorige domisilie prys prys te gee. In *Naville v Naville* beslis die Kaaapse hof dat diplomate van vreemde moondhede 'n domisilie van keuse in ons land kan vestig indien hy die vaste bedoeling het om sy vorige domisilie prys te gee en hom permanent hier te vestig
- **Domisilie van 'n gevangene:** Dit word oor die algemeen aanvaar dat 'n gevangene nie 'n domisilie van keuse in die gevangenes vestig nie aangesien h onder dwang daar verkeer en vir 'n bepaalde tyd daar sal wees. In *Nefler v Nefler* is beslis dat 'n gevangene wat tot leweslange gevangenisstraf gevonnis is van regsweë 'n domisilie in die gevangenes verkry

5. Domisilie van 'n verbode immigrant

Die verblyf waarop gesteun word om 'n domisilie van keuse te vestig moet regmatig wees. Aangesien 'n verbode immigrant se verblyf nie regmatig is nie kan hy nie 'n domisilie van keuse vestig nie al het hy die bedoeling om homself permanent in SA te

vestig. Indien verbode immigrante oogluikend deur die owerheid toegelaat word om in 'n land te woon, mag hulle 'n domisilie hier verkry.

6. Verduidelik of die Wet op Domisilie terugwerkend is

Die wet is nie terugwerkend nie en dit raak nie enige reg, bevoegdheid, verpligting, of aanspreeklikheid wat verkry is uit hoofde van die domisilie wat 'n persoon voor die inwerkingtreding van die wet gehad het nie.

STUDIE-EENHEID 10

1. Wat is 'n buite-egtelike kind ?

Indien 'n kind se ouers nie ten tyde van die kind se verwekking of geboorte of op enige stadium tussen verwekking en geboorte regs-geldig met mekaar getroud was nie is die kind buite-egtelik.

2. Verduidelik welke vermoedens van vaderskap daar bestaan en aansien van beide getroude en ongetroude persone.

2.1 Getroude persone

- In ons reg geld die weerlegbare vermoede dat elke kind gebore uit 'n huwelik die eggenoot se kind is, m.a.w. daar word vermoed dat dit 'n binne-egtelike kind is en dat die man met wie die vrou getroud is die kind se pa is. (*pater est quem nuptiae demonstrant* –die huwelik dui die vader aan)

2.2 Ongetroude persone

- Indien 'n vrou 'n sekere man as die vader van die kind aanwys en hy het erken of daar is bewys dat hy geslagsverkeer met die moeder van die kind gehad op 'n tyd-stip toe die kind verwek kon gewees het, daar vermoed word dat hy die vader van die kind is, tensy die teendeel bewys kan word (artikel 1 van Wet op Status van Kinders 82 van 1987)

3. Verduidelik of die moeder se getuienis vir sover dit bewys van geslagsverkeer aangaan nog steeds gestaaf moet word.

Sover dit bewys van geslagsverkeer aangaan het die howe vroeër nie die moeder se getuienis aanvaar sonder dat dit gestaaf is nie. Hierdie reel is deur die appèl-afdeling in *Mayer v Williams* verwerp. Die hof was egter van mening dat die getuienis van die moeder in vaderskapsake met groot versigtigheid hanteer moes word. Die regter wys daarop dat die versigtigheidsreël wat in strafreg-praktyk geld ook in siviele gedinge kan geld. In *S v J* het die hoogste hof van appèl die versigtigheidsreël in seksuele strafgedinge verwerp op grond daarvan dat die reel op 'n irrasionele en verouderde opvatting berus dat

die getuienis van klaagsters in sulke omstandighede onbetroubaar is. In die toekoms sal die versigtigheidsreël waarskynlik ook nie in vaderskapgedinge aanvaar word nie.

4. Op watter maniere kan 'n persoon bewys dat hy nie vader van 'n bepaalde kind is nie?

- Afwesigheid van seksuele omgang – indien 'n man kan bewys dat hy nie gedurende die tydperk wat die kind verwek kon gwees het geslagsgemeenskap met die moeder gehad het nie, dat hy bv. In die buiteland was, sal die bewering weerlê word.
- Steriliteit – indien die man kan bewys dat hy sterile is sal die vermoede ook weerlê word.
- Die *exceptio plurium concubentium* – die man erken dat hy gedurende die tydperk wat konsepsie plaasgevind het geslagsverkeer met die vrou gehad het, maar hy beweer en bewys dat gedurende dieselfde tydperk 'n ander man of mans ook met die vrou geslagverkeer gehad het. Tensy bloedtoetse die nodige bewys kan lewer is dit onseker wie die vader van die kind is.
- Fisiese voorkoms – die feit dat die fisiese voorkoms van die kind ooreenstem met die van die beweerde vader dra nie veel gewig om vaderskap te bewys nie.
- Voorbehoedmiddels – vermoede van vaderskap sal nie weerlê word indien die beweerde vader bewys dat hy voorbehoedmiddels gebruik het ten tye van seksuele verkeer met die moeder nie.
- Bloedtoetse – waar partye hulle vrywillig onderwerp aan bloedtoetse is die uitslae daarvan in vaderskapsake aanvaar.
- Swangerskap duur – howe beslis van geval tot geval met behulp van mediese getuienis wanneer verwekking waarskynlik plaasgevind het. Omdat howe nie geneë is om te beslis dat kinders buite-egtelik is nie is swangerskapsuur van 320 dae al aanvaar (nomale tydperk 270) maar is beslis dat net 206 dae onmoontlik is.

STUDIE-EENHEID 11

1. Soorte buite-egtelike kinders

- Speelkinders (natuurlike kinders, *spurii*): Dit is kinders wie se ouers tydens konsepsie of geboorte of op enige tydperk tussen die gebeurtenisse nie met mekaar getroud was nie maar wel bevoeg was om dit te doen.
- Owerspelige kinders (*adulterine*): Een of albei ouers was tydens die verwekking van die kind met 'n ander persoon getroud.
- Kinders wie se ouers ten tyde van hulle verwekking onbevoeg was om met mekaar te trou op grond van 'n te noue verwantskap.
- Posisie van kinders verwek deur kunsmatige insiminasie: 'n Kind wat deur kunsmatige bevrugting verwek is deur gebruikmaking van die semen van die man van die moeder van die kind word geag binne-egtelik te wees (KIE - kunsmatige insiminasie deur die eggenoot. Voorheen is die kind geag buite-egtelik te wees sou die semen van 'n derde party gebruik word (KIS - kunsmatige insiminasie deur 'n skenker). Hierdie aangeleentheid word nou

deur die Wet op Status van Kinders 82 van 1987 gereël. Artikel 5 (2) bepaal dat wanneer 'n getroude vrou en haar man toestem dat die gemeet / gamete van 'n derde persoon gebruik word vir kunsmatige insiminasie die kind geag sal word binne-egtelik te wees.

2. Verduidelik hoe buite-egtelike status die status van die buite-egtelike kind beïnvloed met verwysing na

2.1 ouerlike gesag

2.1.1 moeder: 'n buite-egtelike kind van onder die voogdyskap en bewaring van haar moeder. Sou die moeder ongetroud en minderjarig wees kan sy nie die kind se voog wees nie en sal die voogdy berus by die voog van die moeder, die bewaring van die kind sal steeds by die moeder van die buite-egtelike kind val. Sou die moeder van die kind onder die ouderdom van 21 jaar wees, maar die status van 'n meerderjarige verkry berus die voogdy en bewaring van die kind by haar tensy 'n hof anders bepaal. 'n Buite-egtelike kind word ook dan onder die van van die moeder geregistreer, maar die vader kan toestem dat die kind sy van verkry. Die domisilie van die kind word bepaal deur die Wet op Domisilie 3 van 1992 wat bepaal dat die kind gedomisilieer sal wees op die plek waar hy/sy die nouste verbonde is.

2.1.2 Vader:

- **Voogdy en bewaring:** indien voogdy of bewaring van 'n buite-egtelike kind van 'n moeder weggeneem word of as sy sterf kan voogdy en bewaring aan die vader gegee word. In teenstelling met gebruik in die verlede is die vader se aanspraak op voogdy en bewaring nou sterker as die aanspraak wat 'n derde party kan maak. Die genetiese en biologiese bande word nou geag sy aanspraak te versterk maar die beste belang van die kind is steeds die primêre faktor wat oorweeg moet word. In **Bethell vs Bland** is die bewaring van 'n buite-egtelike kind van die moeder weggeneem en aan die vader gegee omdat hy, met die steun van sy ouers in 'n beter posisie was om die kind te versorg. In **W v S** die hof bepaal dat die blote begeerte van 'n vader om 'n meer betekenisvolle rol in sy kind se lewe te speel nie voldoende is om voogdy en bewaring aan die vader te gee of selfs gesamentlike bewaring aan die vader toe te staan nie, die kind se beste belang moet steeds in ag geneem word. Die Wet op Natuurlike Vaders van Buite-egtelike kinders 86 van 1997 verleen dan ook bevoegdheid aan die hof om voogdy en /of bewaring aan die vader van 'n buite-egtelike kind toe te ken.
- **Toegang:** Die Wet op Natuurlike Vaders van Buite-egtelike Kinders 86 van 1997 reël die reg t.o.v toegang deur vaders na buite-egtelike kinders. Dit behels o.a. dat die natuurlike vader van 'n buite-egtelike kind steeds nie 'n inherente toegang tot die kind het nie, maar dat hy die hoë hof mag nader met 'n aansoek wat aan hom toegangregte tot en / of bewaring en/of voogdy oor die kind kan gee. Die hof moet die volgende in ag neem by oorweging van so aansoek :

- Die verhouding tussen die applicant en die kind se ma en of 'n geskiedenis van mishandeling voorgekom het
  - Die verhouding van die kind met die applicant en die moeder of met voornemende aannemende ouers, of enige ander persoon
  - Die uitwerking wat skeiding van die kind van die applicant, of die moeder, of voornemende aannemende ouers, of enige ander persoon waarskynlik op die kind sal hê.
  - Die houding wat die kind m.b.t. tot die toestaan van die aansoek.
  - Die graad van verbondenheid wat die applicant teenoor die kind getoon het deur sy lewe vanaf geboorte, ook koste by geboorte.
  - Of die kind gebore is uit 'n gebruikelike verbintenis of huwelik aangegaan ingevolge 'n stelsel van godsdienereg.
  - Enige ander feit wat in aanmerking geneem behoort te word.
- **Aanneming:** In die verlede het artikel 18 (4)(d) van die Wet op Kindersorg 74 van 1983 bepaal dat slegs die moeder van 'n buite-egtelike kind toestemming moet verleen vir die aanneming van die kind. In *Fraser v Childrens Court, Pretoria North* het die Konstitusionele hof Beslis dat bg. Artikel ongrondwetlik is omdat onbillik diskrimineer teen vaders in seker huweliksverhoudingsen ook inbreuk maak op die reg op gelykheid. Verder diskrimineer die artikel op grond van geslagtelikheid aangesien die toestemming van die moeder altyd vereis is maar nooit die van die vader nie. Verder diskrimineer die artikel ook op grond van huwelikstatus omdat dit getroude en ongetroude vaders verskillend behandel. Hierdie gebreke is deur Artikel 4 van die Wysigingswet op Aannemingsaangeleentheid 56 van 1998 gedoen. Hierdie wysigingswet bepaal dat die toestemming van albei ouers van 'n buite-egtelike kind vir aanneming vereis word mits die vader skriftelik vaderskap erken het en sy besonderhede bekend gemaak het soos belpaal in Artikel 19 van die Wet op Kindersorg. (sien Cronje en Heaton p 75 vir vereistes van artikel 19)

2.2 Onderhoud

Albei ouers is verplig om hulle buite-egtelike kinders te onderhou op voorwaarde dat hulle finansiëel daartoe instaat is en die kind sodanige onderhoud nodig. Die plig om onderhoud te betaal word tussen die ouers verdeel ooreenkomstig hulle vermoëns. Indien die ouers sou doodgaan is die ouers se boedel vir die kind se onderhoud verantwoordelik. As die boedel nie die buite-egtelike kind kan onderhou nie, rus die verpligting op die grootouers aan moederskant en nie op die grootouers aan vaderskant nie.

2.3 Erfreg

Wat die buite-egtelike kind se bevoegdheid om te erf betref, moet onderskei word tussen intestate erfopvolging en testate erfopvolging

- a) Intestate erfopvolging: Buite-egtelike kinders se bevoegdheid om intestaat van hulle ouers te erf word gereël deur die Wet op Intestate Erfopvolging 81 van 1987. Artikel 1(2) bepaal dat ondanks die bepalings van die gemenerereg of enige wet, maar onderworpe aan die bepalings van artikel 5(2) van die Wet op Status van Kinders 82 van 1987, buite-egtelikheid nie die bevoegdheid van een bloedverwant raak om van 'n intestate boedel te erf van 'n ander bloedverwant nie.
- b) Testate erfopvolging: Geen beletsel bestaan t.ov. testate erfopvolging nie en ouers kan self hulle buite-egtelike kinders kan bevoordeel selfs met uitsluiting van hulle binne-egtelike kinders. Aangesien bloedsbande 'n misdadige 'n misdadige in SA is is die posisie van bloedsbandige kinders onseker.

2.4 Die invloed van die Grondwet van RSA 108 van 1996

Die vraag of die regsverhouding tussen buite-egtelike kinders en hulle ouers grondwetlik is kom ter sprake by hierdie gedeelte. Die diskriminasie teen die vader van buite-egtelike kinders is in *B v S* deur die appèlafdeling (hoogste hof appél) bygelê en daar is tot die konklusie gekom dat “practical reality (is) that the father of an illegitimate child is not unfairly discriminated against”. Die hof het geredeneer dat die moeder van 'n binne-egtelike kind die vader toegang weier, die vader - soos in die geval van 'n vader van 'n buite-egtelike kind wat toegang verlang – die hof sal moet nader. In beide gevalle sal die beste belang van die kind oorweeg word en uitsluiting gegee word.

Volgens Cronje en Heaton 80 behoort die huwelikstatus van die kind se ouers irrelevant te wees indien sy beste belang gedien word. Die onderskeid wat tussen die kind se ouers getref word kom neer op diskriminasie teen die buite-egtelike kind op grond van die sosiale oorsprong en geboorte (wat deur artikels 9(3) en (4) van die Grondwet verbied word) omdat die reg in werklikheid, vooraf besluit dat die kind nie op 'n regsverhouding met albei van sy ouers geregtig is nie.

Vanuit die oogpunt van die ouers kom die huidige regsposisie neer op ongelykheid voor die reg en onbillike diskriminasie op grond van huwelikstatus en geslag. So moet die vader van 'n buite-egtelike kind die hof nader indien hy toegang verlang terwyl die vader van 'n binne-egtelike kind 'n inherente reg tot toegang het. Dit kom dus neer op diskriminasie op grond van huwelikstatus.

Ook word daar op grond van huwelikstatus van getroude moeders gediskrimineer omrede hulle net gedeeltelike ouerlike gesag oor hulle kinders het terwyl 'n ongetroude moeder volle ouerlike gesag oor haar kinders het.

Ook op grond van geslag diskrimineer die reg tussen geslagte aangesien dit die moeder van die buite-egtelike kind bevoordeel bo die vader van die buite-egtelike kind.

3. Die wettiging van buite-egtelike kinders.

Wettiging van buite-egtelike kinders kan op 3 maniere geskied.

- Deur die opvolgende huwelik van die ouers van die kind met mekaar (*legitimatio per subsaquens matrimonium*: artikel 4 van die Wet op Status van Kinders 82 van 1987 bepaal dat “‘n kind gebore uit ouers wat te eniger tyd na sy geboorte met mekaar in die huwelik tree, al kon sy ouers ten tyde van sy verwekking of geboorte nie wettig met mekaar trou nie , vanaf datum van die huwelik in alle opsigte die wettige kind van sy ouers.”
- Deur voorskrif van owerheid (*legitimatio per rescriptione principis*): in die gemenerereg kon die hof ‘n bevel gee waarvolgens ‘n buite-egtelike kind binne-egtelik verklaar kan word. In *Potgieter v Bellingan* is beslis dat hierdie metode van wettiging nie meer in ons reg bestaan nie aangesien dit in onbruik verval het. Dit moet egter in gedagte gehou word dat die hof nie ‘n algemene bevoegdheid het om buite-egtelike kinders binne-egtelik te verklaar nie. Dit kan net gedoen word in ‘n geval van ‘n putatiewe huwelik en is dan net verklarend omdat kinders wat in ‘n putatiewe huwelik gebore is in elk geval binne-egtelik is.
- Wettiging deur aanneming: ‘n Kind kan ook deur aanneming gewettig word.

STUDIE-EENHEID 12

1. Verduidelik watter vlak van verstandelike ontwikkeling vereis word voordat ‘n persoon handelingsbevoegdheid kan hê.

Die reg se standpunt is dat persone se regshandelinge van hulle wilsuiting afhanglik is. Dit is daarom wenslik dat persone net handelingsbevoeg behoort te wees as hulle oor ‘n redelike begrip en oordeel beskik. Die persoon moet instaat wees om die aard, strekking en gevolge van hulle optrede te besef voordat die reg aan hulle die bevoegdheid verleen om regshandelinge aan te gaan.

2. Verduidelik hoekom ‘n jeugdige persoon se handelingsbevoegdheid beperk word.

Ouderdom het ‘n groot invloed op ‘n persoon se oordeelsvermoe en daarom stel die reg die ouderdom van 21 jaar vas vir die verkryging van meerderjarigheid. Die reg huldig die standpunt dat minderjariges voor die bereiking van die ouderdom nie die verstandelike ontwikkeling of ervaring het om aan regsverkeer deel te neem nie en dus nie handelingsbevoegd is nie.

3. Verduidelik hoe die grondwet van die RSA 108 van 1996 die regte van kinders beskerm.

Alhoewel kinders kan aanspraak maak op die regte wat ingvolge die grondwet aan elke persoon toekom, maak artikel 28 van die Grondwet van RSA 108 van 1996 spesiaal voorsiening vir die beskerming van kinders.

- op 'n naam en nasionaliteit vanaf geboorte
- op gesins en ouerlike sorg, of gepaste alternatiewe sorg wanneer die kind uit die gesinsomgewing weggeneem word
- op basiese voiding, skooling, gesondheidsorgdienste en maatskaplike dienste
- om teen mishandeling, verwaarlosing, misbruik, en vernedering beskerm te word
- om teen uitbuitende arbeidspraktyke beskerm te word
- om nie verplig of toegelaat te word om werk te verrig of dienste te lewer nie wat – onvanpas is vir 'n persoon van daardie kind se ouderdom, of 'n risiko vir die kind se welsyn, opvoeding, liggaamlike of geestelike gesondheid of geestelike, morele of sosiale ontwikkeling inhou
- om nie aangehou te word nie, behalwe as laaste uitweg. Indien hy wel aangehou word – afsonderlik van ander gevangenes bo die ouderdom van 18 jaar aangehou te word en op 'n wyse behandel word en in omstandighede aangehou te word wat met die kind se ouderdom rekening hou
- om op staatskoste in siviele verrigtinge deur die staat van 'n regspraktisyn voorsien te word indien dit andersins tot wesenlike onreg sou lei
- om nie regstreeks in gewapende stryd gebruik te word nie en tydens gewapende stryd beskerm te word.

Artikel 28(2) vereis dat 'n kind se beste belang deurslaggewend moet wees in elke aangeleentheid wat die kind raak. Artikel 9 van die grondwet verbied diskriminasie op grond van ouderdom, maar aangesien die oogmerk van die beperkings wat op minderjariges se bevoegdheid geplaas word, is om hulle te beskerm kom daardie beperkings nie neer op onbillike diskriminasie nie.

4. Begripsomskrywing

Sien studiegids p 70

STUDIE-EENHEID 13

1. Omskryf die begrippe *infans* en *minderjarige*

- Infans - dit is 'n persoon jonger as sewe jaar.
- Minderjarige - dit is 'n persoon onder die ouderdom van 21 jaar . In ons reg is 21 jaar die meerderjarigheidsouderdom.

2. Verduidelik die volgende regsbeginsels wat handel oor die *infans* se

- Handelingsbevoegdheid - 'n infans is volkome handelingsonbevoeg en kan geen regshandeling en selfs 'n ooreenkoms waaruit sy net regte en geen verpligtinge

- opdoen aangaan nie. 'n Infans kan selfs nie met die bystand van haar ouer / voog 'n regshandeling aangaan nie maar haar ouers of voog moet namens haar optree. Die reg heg geen regsgevoen aan die wilsuitinge van 'n infans nie.
- Deliktuele en strafregtelike aanspreeklikheid - 'n Infans is geheel en al ontoerekeningsvatbaar en kan nie deliktuele of strafregtelike aanspreeklikheid opdoen wat op skuld gebaseer is nie. Sy kan wel deliktuele aanspreeklikheid opdoen waar skuld nie 'n vereiste nie bv. Waar sy die eienaar van 'n huisdier is wat skade aanrig. Sy kan ook middellike aanspreeklikheid opdoen waar haar dienaar in die uitvoering van haar pligte 'n delik pleeg. Die infans kan aanspreeklik wees vir op grond van onregverdige verryking en *negotiorum gestio* omdat hierdie vorm van aanspreeklikheid *ex lege* ontstaan en handelingsbevoegdheid nie 'n vereiste is nie.
  - Verskyningsbevoegdheid. – 'n *infans* het geen verskyningsbevoegdheid nie en haar ouer / voog moet namens haar aan gedingvoering deelneem.

STUDIE-EENHEID 14

1. Verduidelik die algemene beginsels wat handel oor die kontrakter bevoegdheid van die minderjarige.

- In die algemeen gestel kan 'n minderjarige nie kontraktuele aanspreeklikheid opdoen as hy nie die bystand van sy ouer of voog tydens die sluit van die kontrak gehad het nie.
- Hy kan egter sonder die bystand van sy ouer of voog 'n kontrak aangaan waardeur hy sy posisie verbeter so lank hy nie verpligtinge op hom neem nie. Voog se toestemming is dus nie nodig waar die minderjarige 'n kontrak aangaan waarvolgens net die ander party verpligtinge op doen en hy net regte verkry nie.
- Waar die minderjarige sonder die bystand van sy voog 'n kontrak aangaan waarvolgens hy verpligtinge opdoen is hy nie op grond van die kontrak aanspreeklik nie- dit gee aanleiding tot 'n natuurlike verbintenis (*naturalis obligation*) – d.w.s 'n onafdwinbare verbintenis. Die verbintenis waarvolgens die meerderjarige verplig is om te presteer is 'n burgerlike verbintenis (*civilis obligation*) – d.w.s afdwinbare verbintenis. Die minderjarige is nie *ex contractu* verplig om te presteer nie maar die ander party wel.
- Waar die minderjarige sonder bystand van sy voog 'n kontrak sluit, moet die voog besluit of die minderjarige die kontrak moet repudieer of uitvoer. Die ander party het geen keuse nie en moet volgens die voog se besluit optree.
- Die natuurlike verbintenis van die minderjarige is verder voldoende om as voorwerp van borgkontrak te dien.
- 'n Minderjarige wat presteer het ingevolge 'n kontrak wat hy sonder die bystand van sy voog aangegaan het, kan dit wat hy presteer het, terugvorder. In die geval van ander sake as geld kan hy dit met *rei vindicatio* terugvorder en in die geval van geld met *condictio*.

- Die kontrak wat die minderjarige aangaan sonder die nodige bystand is nie teen hom afdwingbaar nie en daarom is dit nie nodig vir hom om *restitutio in integrum* aan te vrae nie.

2. Noem die drie statutêre uitsonderings op die reël dat die minderjarige nie sonder die bystand van sy of haar voog kontraktuele aanspreeklikheid kan opdoen nie,

- 'n Minderjarige wat die ouderdom van 18 jaar bereik het kan sonder bystand van sy voog 'n lewenspolis sluit, wysig en daarmee handel en die premies betaal wat kragtens die polis betaalbaar is. Enige gelde wat kragtens die polis betaalbaar word moet aan die minderjarige self betaal word en hy daarmee handel na goeë dunde.
- 'n Minderjarige bo die ouderdom van 16 jaar kan 'n deposant by 'n onderlinge bank wees tensy die artikels van die bank anders bepaal. Hy het al die voorregte en verpligtinge van 'n lid of deposant behalwe hy kan nie 'namp in die bank mag beklee nie.
- Deposito's op die naam van 'n minderjarige in die pospaarbank of nasionale spaarsertifikate ten gunste van hom uitgereik, mag in alle opsigte asof hy meerderjarig was aan die minderjarige uitbetaal word nadat hy die ouderdom van 7 jaar bereik het.

STUDIE-EENHEID 15

1. Verduidelik wat *exceptio non adimpleti contractus* is

Dit is 'n regsmiddel wat 'n party by 'n wederkerige kontrak kan gebruik as remedie as hy /sy deur die ander party tot prestasie aangespreek word sonder dat lg self presteer het of prestasie aanbied, mits die partye ooreengekom het om gelyktyd te presteer of die party wat prestasie eis voor die ander party moes presteer. Indien partye nie ooreengekom het oor wanneer hulle moet presteer nie, moet hulle gelyktydig presteer.

2. Verduidelik hoe die remedie *exceptio non adimpleti contractus* werk by kontrakte tussen minderjariges wat sonder bystand opgetree het en meerderjariges

Hierdie remedie kan in sekere gevalle ook deur 'n meerderjarige gebruik word wat met 'n minderjarige sonder bystand gekontrakteer het. Indien die minderjarige prestasie eis van die meerderjarige sonder om self te presteer of prestasie aan te bied, kan die meerderjarige weier om te presteer, mits die minderjarige ingevolge die kontrak voor of op dieselfde tyd as die meerderjarige moes presteer. (Vb p 80 studiegids)

5. Verduidelik wat die posisie is by kontrakte waar 'n minderjarige valslik voorgegee het dat hy /sy bevoeg is om die kontrak te sluit, terwyl hy dit inderdaad nie is nie, en die ander persoon op grond van die wanvoorstelling met hom / haar gekontrakteer het (

moet kan aantoon dat die minderjarige nie kontraktueel aanspreeklik kan wees nie, maar dat hy deliktueel aanspreeklik behoort te wees.

Dit word oor die algemeen aanvaar dat 'n minderjarige wat hom valslik as 'n meerderjarige voordoen en 'n ander persoon op grond van die wanvoorstelling mislei om 'n kontrak te sluit aanspreeklik moet wees daarvoor. Oor die gronde vir aanspreeklikheid bestaan daar egter nie eenstemmigheid oor nie.

Die een moontlikheid is dat die minderjarige op grond van die kontrak aanspreeklik is en die ander op grond van die delik (onregmatige daad) aanspreeklik is. **Aanspreeklikheid op grond van die kontrak word nou bespreek.**

Hierdie standpunt word op twee maniere gemotiveer. Eerstens het die ou skrywers die remedie van *restitutio in integrum* (herstel in vorige stand) ontsê aan minderjariges wat hulle op skuldige wyse voorgedoen het as meerderjarig. Aangesien *restitutio in integrum* 'n bindende kontrak veronderstel en die ou skrywers die minderjarige die remedie ontsê het, word geïmpliseer dat 'n bindende onderliggende kontrak wel bestaan. *Restitutio in integrum* se toepassingsgebied is eintlik in gevalle waar die voog ten behoeve van minderjarige 'n kontrak gesluit het en hierdie kontrak tot nadeel van die minderjarige was en die remedie dan toegestaan is. Die remedie is egter ook soms toegestaan in gevalle waar die minderjarige sonder toestemming 'n kontrak aangegaan het. Dit was eintlik onnodig omdat die minderjarige in elk geval nie op grond van die kontrak aanspreeklik was nie omrede 'n kontrak gesluit deur 'n minderjarige sonder bystand ongeldig is. Dit dui aan dat daar nie altyd 'n bindende kontrak hoef te bestaan het in gevalle waar *restitutio in integrum* toegestaan is nie.

Die feit dat die minderjarige *restitutio in integrum* ontnem word, beteken nie dat die kontrak geldig of afdwinbaar is nie. Dit beteken net dat hy die moontlikheid van die remedie ontnem word wat hy in elk geval nie nodig gehad het nie.

Tweedens word die standpunt dat die minderjarige op grond van die kontrak aanspreeklik is gegrond op die reëls van die sogenaamde estoppel wat die minderjarige gebonde hou aan die kontrak. Dit beteken dat die minderjarige hom nie kan beroep op die ware toedrag van sake naamlik dat hy nie kontrakteurbevoegdheid het nie en daardeur sy kontraktuele verpligtinge vermy nie. Hy kan hom dus nie beroep op sy minderjarigheid om aanspreeklikheid te vermy nie, die minderjarige moet dus aan die kontrakbepalings voldoen.

Sou dit toegelaat word, gee dit die minderjarige wat sonder sy ouer of voog se bystand handel geleentheid om sy beperkte bevoegdheid aan te vul deur wanvoorstelling te pleeg. Dit kan nie aanvaar word nie aangesien die minderjarige se handelsbevoegdheid juis beperk word om hom te beskerm teen sy gebrekkige oordeelsvermoë.

Aanspreeklikheid op grond van delik beteken dat die benadeelde 'n eis om skadevergoeding teen die delikpleger kan instel. Die toepassing van deliktuele

aanspreeklikheid maak voorsiening daarvoor dat die benadeelde party vergoed word vir skade maar dit laat nie toe dat die minderjarige sy handelsbevoegdheid uitbrei deur 'n wanvoorstelling te pleeg nie. Om deliktueel aanspreeklik te wees moet die minderjarige oud genoeg wees om redelikerwys as meerderjarig aangesien te kan word. Die party wat met die minderjarige kontrakteur hoef nie ondersoek in te stel na die stelling van die minderjarige dat hy meerderjarig is nie. Die ander party aanvaar dit tensy hy goeie gronde he tom te vermoed dat 'n valse voorstelling gemaak is. Indien dit vasstaan dat die minderjarige 'n valse voorstelling gemaak het berus die onus op hom om te bewys dat die ander party nie daardeur mislei is nie, tensy die ander party 'n bloedverwant van hom is. Die wanvoorstelling deur die minderjarige moes dan ook die ander party daartoe beweeg om met hom te kontrakteur en die ander party moes skade daardeur gelyk het. 'n minderjarige pleeg 'n wanvoorstelling as hy weet dat die ander party verkeerdelik meen dat hy mondig is en die minderjarige niks doen om hierdie wanindruk uit die weg te ruim nie. Hierdie wanvoorstelling kan dus ook stilswyend plaasvind.

STUDIE-EENHEID 16

1. Verduidelik wat onregverdig verryking is

Persoon (A) word onregverdig verryk ten koste van 'n ander (B) as hy of sy (A) 'n vermoënsregtelike voordeel behaal (d.w.s. as die waarde van sy of haar boedel vergroot word) ten koste van 'n ander persoon (B) sonder dat daar 'n erkende regsgrond bestaan wat die oordrag van die voordeel regverdig.

2. Verduidelik hoe die remedie werk by kontrakte tussen minderjariges wat sonder bystand opgetree het en meerderjariges.

In die Romeinse en Romeins-Hollandse reg het 'n minderjarige aanspreeklikheid wanneer hy sonder bystand gekontrakteur het en die kontrak tot sy voordeel was. In *Nell v Devine Hall & Cohet* lord De Villiers ook beslis dat sodra e'n kontrak in geheel gesien tot 'n minderjarige se voordeel is, die minderjarige *ex contractu* aanspreeklik is. Hierdie seining is in *Edelstein v Edelstein* gesaghebbend deur die hoogste hof van appel verwerp.

3. Bereken die bedrag waarmee die minderjarige se boedel verryk is in die geval van 'n kontrak wat die minderjarige aangegaan het sonder die nodige bystand, en waar die ander party reeds presteer het

- die tydstip waar op die berekening gebaseer moet word, is die oomblik wanneer die ander party sy eis instel d.w.s *litis constestatio*;
- die bedrag waarmee die minderjarige se boedel vergroot is weens die prestasie van die ander party moet bereken word. Hier word die werklike waarde van die prestasie in ag geneem en word die kontrakprys geignoreer;

- die bedrag waarmee die ander persoon se boedel verklein is as gevolg van die prestasie moet bereken word. Dieselfe beginsel van werklike waarde geld en nie kontrakprys nie.
- Twee bedrae is nou bepaal – die minderjarige is vir die kleinste van die twee aanspreeklik
- As die minderjarige die prestasie wat hy ontvang het, verloor het of die waarde daarvan verminder het, of die saak verkoop is geld die volgende reëls.
-
- as die prestasie wat hy ontvang het verloor /gesteel is, is die ander party op niks geregtig nie;
- as die prestasie se waarde verminder het is die minderjarige net vir die verminderde waarde aanspreeklik;
- as die minderjarige die prestasie verkoo het voor *litis contestatio* is hy aanspreeklik vir die koopprys wat hy ontvang het afhangende daarvan hoe hy die koopsom spandeer het;
- as koopsom op datum van *litis contestatio* nog nie in sy besit is nie, is hy aanspreeklik vir soveel as die koopsom as wat nog tydens *litis contestatio* oor is;
- as hy van die opbrengs veir noodsaaklike behoeftes aangewend het, bly die minderjarige aanspreeklik vir die koopprys van die noodsaaklike items, selfs al het niks daarvan oorgebly nie. Die rede vir aanspreeklikheid hier is dat die minderjarige in elk geval uit sy eie boedel die noodsaaklikhede moes aankoop en is hy dus onregverdig verryk ten kost van die ander persoon.
- As die minderjarige luukse artikels met die opbrengs aangekoop het, is hy net aanspreeklik vir die waarde van die artikels vir sover dit behoue gebly het.

4. verwysing na regspraak- sien *Edelstein v Edelstein*

5. Hoe kan die minderjarige se ouers moontlik op grond van *negotiorum gestio* teenoor 'n party wta met die minderjarige gekontrakteer het, aanspreeklik wees.

Dit is die plig van ouers om hulle kinders te onderhou en as die kind in die ouers se afwesigheid onkoste vir noodsaaklikhede soos voedsel moes aangaan, kan die ouers op grond van *negotiorum gestio* teenoor die ander party aanspreeklik wees.

STUDIE-EENHEID 17

1. Verduidelik op watter maniere die minderjarige se voog hom kan bystaan by kontraksluiting.

Bystand deur die voog kan op twee wyses geskied

- Die voog kan 'n kontrak namens die minderjarige sluit wat beteken dat die minderjarige net soos 'n meerderjarige *ex contractu* aanspreeklik is. Twee uitsonderings bestaan hier naamlik dat die voog nie 'n kontrak van baie

- persoonlike aard bv. 'n huweliksvoorwaardekontrak kan sluit nie en ook nie 'n kontrak wat in werking sal tree nadat die minderjarige meerderjarig word nie.
- Tweedens kan die minderjarige 'n kontrak self sluit met die toestemming van sy voog of die voog kan die ooreenkoms na sluiting ratifiseer. Die voog se toestemming kan uitdruklik of stilswyend gegee word. Indien die voog weet van 'n ooreenkoms wat die minderjarige gesluit het en geen beswaar uiter nie kan aanvaar word dat hy dit stilswyend goedkeur. Die voog hoef ook nie kennis te dra van elke afsonderlike beding van die kontrak nie maar moet kennis dra van die aard van die kontrak asook die wesenlike bedinge daarvan.

2. Wat is die effek van kontrakte wat die minderjarige met sy voog se bystand aangaan ?

Die minderjarige sal net soos 'n meerderjarige *ex contractu* aanspreeklik wees.

3. Verduidelik hoe 'n minderjarige moontlik 'n kontrak wat hy of sy sonder bystand gesluit het, kan ratifiseer en wat die effek van ratifikasie is.

'n Minderjarige kan na mondigwording 'n kontrak wat sonder bystand van 'n voog gesluit is ratifiseer, wat tot gevolg het dat die kontrak terugwerkend volkome geldig is. Ratifikasie kan uitdruklik of stilswyend geskied. 'n Voog kan ook 'n kontrak wat aanvanklik sonder bystand deur die minderjarige aangegaan is ratifiseer met die gevolg dat die kontrak terugwerkend geldig is. 'n Uitsondering hierop is 'n huweliksvoorwaardekontrak wat nie deur die minderjarige na mondigwording of die voog geratifiseer kan word nie.

4. Verduidelik in watter omstandighede die minderjarige se voog persoonlik aanspreeklik sal wees teenoor die party met wie die minderjarige sonder bystand gekontrakteer het.

Die voog kan op twee wyses aanspreeklikheid opdoen

- Indien die minderjarige as verteenwoordiger van die voog sou optree of as hy 'n kontrak wat deur die minderjarige as sy verteenwoordiger gesluit sou ratifiseer.
- Indien die voog die minderjarige se optrede gewaarborg het of as hy daarvoor borg gestaan het.

STUDIE-EENHEID 18

1. Verduidelik wat *restitutio in integrum* is.

Restitutio in integrum is 'n buitengewone regs middel waardeur 'n minderjarige wat met bystand van die voog gekontrakteer het van die verpligtinge / aanspreeklikheid van die kontrak kan ontkom indien die kontrak by sluiting daarvan tot sy nadeel was. *Retitutio* beteken dat elke party dit wat hy ingevolge die kontrak van die ander party ontvang het moet teruggee. *Restitutio in integrum* = herstel in vorige toestand. *Restitutio* kan ook

aangevrae word in gevalle waar die minderjarige sonder bystand gehandel het en die voog die kontrak later geratifiseer het.

2. Verduidelik hoe *restitution in integrum* werk by die minderjarige se kontrak

Om van hierdie remedie gebruik gemaak moet daar aan twee vereistes voldoen word nl

- die kontrak moes met die bystand van die voog gesluit gewees het of die voog moes dit namens die minderjarige gesluit het;
- tydens sluiting van die kontrak moes dit tot nadeel van die minderjarige gewees het.

Die doel van die restituisie is om die *status quo ante* te herstel met die gevolg dat die partye dit wat hulle presteer het, met opbrengs, moet terughandig aan die ander party.

Minderjarige kan self met bystand van die voog restituisie aanvra voordat hy mondig is of die voog kan dit namens hom doen. Die minderjarige kan ook wag tot hy meerderjarig is en dan self restituisie aanvrae maar moet dan rekening hou met verjaring van die eis. Dit kan op die langste na 3 jaar en op die kortste na 1 jaar plaasvind nadat hy meerderjarig geword het.

STUDIE-EENHEID 19

1. Hoe beïnvloed ouderdom 'n minderjarige se bevoegdheid om ander ooreenkomste as kontrakte aan te gaan

- Die beginsel waar 'n minderjarige sonder sy voog se toestemming sy posisie kan verbeter, maar nie verswak nie geld ook vir ander ooreenkomste.
- Minderjarige kan 'n geldige ooreenkoms met 'n ander persoon aangaan waarvolgens die minderjarige se skuld gedelg word, maar die minderjarige kan nie sonder bystand 'n ooreenkoms aangaan wat die ander persoon se skuld teenoor die minderjarige uitwis nie.
- Minderjarige kan nie sonder bystand van sy voog aan sy skuld voldoen nie, indien hy wel presteer het, kan hy dit wat hy presteer het terugvorder.
- 'n Party wat met 'n minderjarige kontrakteer kan nie geldig teenoor die minderjarige voldoen as lg nie deur sy voog bygestaan is nie
- 'n Saaklike ooreenkoms waardeur 'n reg aan 'n minderjarige oorgedrae word is geldig, maar 'n saaklike ooreenkoms deur 'n minderjarige aan 'n ander persoon oorgedrae word is nie geldig sonder die bystand van sy voog nie.
- 'n Huweliksvoorwaardekontrak wat 'n minderjarige sonder bystand van sy voog aangaan is nie geldig nie.

2. Hoe beïnvloed ouderdom 'n persoon se bevoegdheid om 'n testament op te stel.

Enige persoon wat 16 jaar en ouer is kan 'n testament op stel en daarin oor sy goed beskik. 'n Getuie tot 'n testament moet ten minste 14 jaar oud wees.

3. Watter invloed het 'n persoon se ouderdom op sy bevoegdheid om in die huwelik te tree?

- Minderjarige het gewoonlik sy ouers se toestemming nodig om in die huwelik te tree. Indien albei ouers leef moet albei toestem tensy die hof anders gelas. Indien ouers geskei is moet albei ook toestem tensy voogdy uitsluitlik aan een toegeken is. 'n Weeskind oor wie 'n voog aangestel is moet die voogde toestemming verleen.
- Indien 'n meisie onder die ouderdom van 15 jaar en 'n seun onder 18 jaar is moet die Minister van Binnelandse Sake toestemming gee
- Waar een of albei ouers afwesig is, geestesongesteld of handelingsonbevoeg is om toestemming te verleen moet die Kommissaris van Kindersorg toestem
- Die minderjarige kan ook die hoë hof nader vir toestemming sou sy ouers nie toestemming verleen nie
- Indien die minister van binnelandse sake se toestemming benodig was maar nie verkry is nie, is die huwelik nietig.
- Indien toestemming van die voogde of Kommissaris van Kindersorg se toestemming benodig was maar nie verkry is nie, is die huwelik nie nietig nie maar kan nietig verklaar word

4. Watter beperkings bestaan op ampte wat 'n minderjarige mag beklee?

- 'n minderjarige mag nie 'n direkteur van 'n maatskappy of 'n onderlinge bank of die curator van 'n insolvente boedel wees nie.
- Aangesien emansipasie nie minderjarigheid beëindig nie kan 'n geemansipeerde minderjarige nie bg. Poste beklee nie.
- Indien minderjarigheid beëindig is deur die Wet op Meerderjarigheidsouderdom 57 van 1972 kan 'n minderjarige persoon bg. Poste beklee.

6. Is minderjariges aanspreeklik vir misdade en delikte deur hulle gepleeg ?

- Skuld kan net aan minderjariges bo die ouderdom van 17 jaar toegereken word.
- 'n persoon kan net toerekeningsvatbaar wees as hy (i) tussene reg en verkeerd kan onderskui en (ii) sy optrede ooreenkomstig daardie insigte inrig. Daar word weerlegbaar vermoed dat minderjariges tussen die ouderdom 7 en 14 jaar nie toerekeningsvatbaar is nie, getuienis kan dus bewys dat so 'n persoon wel toerekeningsvatbaar is. Minderjariges tussen 17 en 21 word weerlegbaar vermoed teorekeningsvatbaar te wees.

7. Wat is die regsposisie mbt tot die verskyningsbevoegdheid van 'n minderjarige ?

- In die algemeen het 'n minderjarige geen *locus standi in iudicio* nie
- Hy moet of in die hof deur sy ouer of voog verteenwoordig word of hy kan in sy eie naam dagvaar of gedagvaar word in welke geval hy deur sy voog bygestaan word.

STUDIE-EENHEID 20

1. Beskryf die begrip “mondig” en “onmondig”

- Mondig – dit dui 'n persoon aan wat reeds volle handelingsbevoegdheid verkry het, hetsy deur bereiking van voorgeskrewe ouderdom of een van die ander wyses bv. Meerderjarigheidsverklaring of huweliksluiting.
- Onmondig – is 'n persoon onder die ouderdom van 21 jaar wat nog nie volle handelingsbevoegdheid verkry het nie.

2. Verduidelik hoe onmondigheid deur bereiking van die voorgeskrewe ouderdom beëindig word.

Die verkryging van meerderjarigheid is deur wetgewing vir albei geslagte op 21 jaar gestel. Meerderjarigheid neem 'n aanvang op die dag wat 'n persoon 21 jaar oud word. Indien dit tot die minderjarige se voordeel is kan dit uitgestel word tot op die moment in die dag wat ooreenstem met die presiese tydstip van geboorte. Dit word betwyfel of hierdie reël enige aanwending in die praktyk sal hê.

3. Verduidelik hoe onmondigheid deur huweliksluiting beëindig word.

'n Persoon wat voor hy 21 jaar oud is 'n geldige huwelik sluit, word as gevolg daarvan vir alle doeleindes mondig. Sou die huwelik om enige rede, egskeiding / dood beëindig word, herleef onmondigheid nie weer nie.

'n Nietige huwelik beëindig nie die minderjarigheid van 'n persoon nie en nietigverklaring van 'n vernietigbare huwelik herstel die beperkte handelingsbevoegdheid van die partye met terugwerkende krag.

4. Die begrippe *venia aetatis* en “ontslag uit voogdy” te omskryf, tussen die twee regsfigure te onderskei en te verduidelik of hierdie regsfigure nog deel vorm van ons reg.

- *Venia aetatis* – volgens die gemenerereg kon die staatshoof aan ‘n minderjarige die vergunning verleen om as meerderjarige op te tree asof sy regtens mondig was met die uitsondering dat sy nie haar onroerende goed kon vervreem of met ‘n verband beswaar nie. Hierdie regsfiguur is slegs in die Vrystaatse Republiek toegepas in 1902 terwyl dit nie in een van die ander provinsies plaasgevind het nie. Die bevoegdheid van die staatspresident om *venia aetatis* te verleen is intussen herroep sodat die status dieselfde was as in die ander provinsies waar dit nie toegepas is nie en waar die howe geag is nie hierdie bevoegdheid te gehad het nie.
- “ontslag uit voogdy” - aangesien ‘n behoefte ontstaan het dat handelingsbevoegdheid aan ‘n onmondige verleen word, het die Kaapse howe bevele uitgereik waarvolgens sogenaamde ontslag uit voogdy toegeken is – die effek hiervan was min of meer dieselfde as *venia aetatis*

5. Dui aan of die wet op Meerderjarigheidsouderdom 57 van 1972 hierdie twee regsfigure vervang het.

Alhoewel die Wet op Meerderjarigheidsouderdom 57 van 1972 *venia aetatis* en “ontslag uit voogdy” nie uitdruklik afskaf nie, word aan die hand gedoen dat verklaring van minderjarige tot meerderjarige nie meer volgens hierdie praktykte gedoen word nie maar dat dit vervang is deur toepassing van die Wet op Meerderjarigheidsouderdom se bepalinge

6. Bespreek meerderjarigheidsverklaring ingevolge Wet 57 van 1972 volledig met verwysing na gesag

Enige persoon wat die ouderdom van 18 jaar bereik het kan by die hoë hof aansoek doen om meerderjarige verklaar te word. Die volgende moet in die aansoek, wat in die vorm van ‘n beëdigde verklaring moet wees gemeld word

- volle name, gewone verblyfplek, geboortedatum;
- besonderhede rakende gedrag, verstandelike ontwikkeling, en sakevernuif van applicant;
- of aansoeker by sy ouers woon en of hy van voornemens is om daar te bly woon;
- of die aansoek deur die ouers / voog gesteun word;
- besonderhede van enige onroerende goed waarvan die aansoeker die eienaar is of sal word;
- volle besonderhede van roerende of onroerende goed waarvan die aansoeker eienaar is en wat onderworpe is aan ‘n fideikommis, vruggebruik of soortgelyke reg, of wat ten tyde van die aansoek onder die beheer van die meester, ‘n voog, curator, of ‘n administrateur is;
- enige ander tersaaklike inligting wat die hof instaat sal stel om te oordeel of dit in belang van die aansoeker is om die aansoek toe te staan.

Die effek van die meerderjarigheidsverklaring is dat die persoon vir alle doeleindes geag die meerderjarigheidsouderdom bereik het. Slegs 2 aansoeke is sedert die inwerkingtreding van die wet gerapporteer. Albei is van die hand gewys. In *Ex parte Botes* meld Flemming R dat iets meer as om te bewys dat die minderjarige verantwoordelik is en instaat is om sy eie sake te hanteer benodig word om 'n meerderjarigheidsverklaring te maak. Dit is bedoel om in gevalle waar die handhawing van die normale maatstawwe van meerderjarigheid onreg en benadeling vir die bepaalde persoon sou veroorsaak boorkomende verligting te verleen. Ook in *Ex parte Smith* is die aansoek van die hand gewys omrede daar geen omstandighede bestaan wat tot die aansoeker se nadeel sou wees sou die aansoek nie goedgekeur word nie.

STUDIE-EENHEID 21

1. Wat is emansipasie ?

Emansipasie is wanneer 'n minderjarige bevoegdheid van sy voog ontvang om onafhanklik te kontrakteer. Dit vind plaas as die minderjarige as 'n ekonomiese selfstandige persoon aan die handelsverkeer deelneem. Dit kan vergelyk word met wanneer 'n minderjarige 'n volkome geldige regshandeling met die bystand van 'n voog aangaan.

2. Wat is verskil tussen uitdruklike en stilswyende emansipasie ?

- Uitdruklike emansipasie is wanneer 'n ouer of voog 'n verklaring voor die hof aflê waarin hy sy kind van ouerlike gesag bevry.
- Stilswyende emansipasie het plaasgeving wanneer die minderjarige weg van sy ouers gewoon het en eie onderneming bestuur het.

3. Watter omstandighede word deur die hof inag geneem om te beslis of 'n minderjarige in 'n gegewe geval geemansipeer is ?

Volgende omstandighede sal inag geneem word deur die hof.

- Of die kind op sy eie woon en onderneming bestuur;
- Ouderdom;
- Verhouding tussen die minderjarige en die voog;
- Aard van die beroep;
- Hoe lank hy al die beroep beoefen.

4. Wie moet tot die emansipasie van die minderjarige toestem ?

- Vader volgens die gemenerereg;
- Die moeder van 'n minderjarige buite-egtelike kind;
- Waar voogdy uitsluitlik aan die moeder toegeken is na die vader se dood;

- Waar die moeder bewaring van die kind toegeken is maar die vader het voogdyskap moet die vader toestem;
- Die Wet op Voogdy 192 van 1993 bepaal nie uitdruklik dat 'n moeder die bevoegdheid het om haar binne-egtelike kind te emansipeer nie, maar artikel 1(1) van die wet bepaal dat 'n vrou die voog is van haar binne-egtelike kind en dat sodanige voogdy gelykwaardig is aan die wat 'n vader kragtens die gemenereg het ten aansien van sy minderjarige kinders. Dit wil dus voorkom of die moeder ook emansipasie aan haar kinders kan verleen.

5. Die effek van emansipasie op die minderjarige se handelingsbevoegdheid

Sien vonnisbundel

6. Beëindig emansipasie onmondigheid heeltemal

Die enigste gevolg van emansipasie is dat die minderjarige onafhanklik kan kontrakteer, dit beëindig nie onmondigheid nie. Sy is bv. nie bvoeg om sonder toestemming te trou of om onroerende goed te vervreem of te beswaar nie.

7. Kan 'n geëmansipeerde minderjarige op *restitution integrum* aanspraak maak?

Eenstemmigheid eers nie oor hierdie vraag nie. Aangesien *restitution* verleen word aan 'n minderjarige wat sonder sy voog gekontrakteer het, sky daar nie rede te wees hoekom dit nie aan die geëmansipeerde minderjarige verleen kan word nie.

8. Het 'n geëmansipeerde verskyningsbevoegdheid ?

Aangesien emansipasie nie onmondigheid beëindig nie het die geëmansipeerde minderjarige nie verskyningsbevoegdheid nie kan dus nie sonder bystand litigeer nie.

9. Kan 'n voog emansipasie herroep ?

Sekerheid bestaan nie oor hierdie vraag nie. In *Cohen v Sytner en Landman v Mienie* word steun gebied vir die siening dat dit onherroeplik is maar die meer aanvaarbare standpunt is dat dit wel herroeplik is.

10. Het die wet op Meerderjarigheidouderdome 57 van 1972 stilswyende emansipasie afgeskaf ?

Hierdie vraag is onbeantwoord gelaat in *Grand prix motors WP (pty)ltd v Swart* maar aangesien emansipasie nie aan die minderjarige die status van 'n meerderjarige verleen nie word aan die hand gedoen dat emansipasie nie deur die set herroep is nie.

11. Op wie rus die bewyslas by stilswyende emansipasie ?

Die onus berus op die persoon wat stilswyende emansipasie beweer.

STUDIE EENHEID 22

SIEN STUDIEGIDS GEDEELTES WAT MET “STUDEER” AANGEDUI IS